

Sít' institucionálních aktérů rozvoje malého města

Vajdová, Zdenka; Bernard, Josef; Stachová, Jana; Čermák, Daniel

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Vajdová, Z., Bernard, J., Stachová, J., & Čermák, D. (2010). Sít' institucionálních aktérů rozvoje malého města. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 46(2), 281–299. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-190880>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer Deposit-Lizenz (Keine Weiterverbreitung - keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Gewährt wird ein nicht exklusives, nicht übertragbares, persönliches und beschränktes Recht auf Nutzung dieses Dokuments. Dieses Dokument ist ausschließlich für den persönlichen, nicht-kommerziellen Gebrauch bestimmt. Auf sämtlichen Kopien dieses Dokuments müssen alle Urheberrechtshinweise und sonstigen Hinweise auf gesetzlichen Schutz beibehalten werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht in irgendeiner Weise abändern, noch dürfen Sie dieses Dokument für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Mit der Verwendung dieses Dokuments erkennen Sie die Nutzungsbedingungen an.

Terms of use:

This document is made available under Deposit Licence (No Redistribution - no modifications). We grant a non-exclusive, non-transferable, individual and limited right to using this document. This document is solely intended for your personal, non-commercial use. All of the copies of this documents must retain all copyright information and other information regarding legal protection. You are not allowed to alter this document in any way, to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public.

By using this particular document, you accept the above-stated conditions of use.

Síť institucionálních aktérů rozvoje malého města*

ZDENKA VAJDOVÁ, JOSEF BERNARD,
JANA STACHOVÁ, DANIEL ČERMÁK**
Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha

The Network of Institutional Actors in the Development of a Small Town

Abstract: The aim of the article is to describe the relations between institutions in the public, private and non-profit sectors that are considered the most important actors of negotiation and decision-making in local development. These institutions and the relations between them are defined as a social network. A study was carried out in the small Czech towns of Blatná, Český Krumlov and Velké Meziříčí, and data were collected in 2007 and 2008. The first part of the article describes the institutional actors, the collection of the relational data, and the context of the three towns that were studied. The analytical part consists of social network analysis. Basic quantitative characteristics are used to describe and compare the social networks of the institutional actors in the local development of the three towns. The conclusions indicate the unconditional significance of local public administration institutions and the significance of other local institutions; relations to extra-local institutions are rather weak. A section on methodology at the end of the article contains methodological notes on Hellinger divergence and SNA.

Keywords: social network analysis, institutional actors in local development, Blatná, Český Krumlov, Velké Meziříčí.

Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2010, Vol. 46, No. 2: 281–299

1. Úvod

V posledních letech začínají místní samosprávy využívat v českém prostředí do značné míry netradiční nástroje spravování (governance), prostřednictvím nichž mají být zajišťovány dostupné, kvalitní a nediskriminující služby pro obyvatele. Děje se tak pod přímým tlakem evropských strukturálních fondů, jejichž dostupnost je podmíněna existencí rozvojových dokumentů, vytvářením plánů, strategií a programů rozvoje územních samosprávných celků. Participace a partnerství různých aktérů, tedy participace občanů na rozhodování o veřejných záležitos-

* Autoři děkují anonymním recenzentům i neanonymnímu šéfredaktorovi časopisu, jejichž připomínky významně přispěly ke kvalitě a srozumitelnosti textu. Studie je jedním z výstupů projektu „Partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib“, který je finančně podpořen MŠMT na léta 2006–2011 (reg. č. 2D06006).

** Veškerou korespondenci posílejte na adresu: PhDr. Zdenka Vajdová, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Jilská 1, 110 00 Praha, e-mail: zdenka.vajdova@soc.cas.cz.

tech a partnerství veřejného, soukromého a neziskového sektoru při zajišťování veřejných služeb se stává nezbytností [Nejdl, Čermák 2007]. Jedním z cílů projektu, ze kterého tento příspěvek vychází, je přinést poznatky o tom, jaké struktury partnerství a spolupráce se mezi jednotlivými aktéry na lokální úrovni malých měst vytvářejí a jak tyto struktury přispívají k lokálnímu rozvoji. Obecně jde o hledání souvislosti místní demokracie s efektivitou a výkonem místní veřejné správy.

Za důležité faktory regionálního a lokálního rozvoje je možné považovat sociální sítě vazeb mezi regionálními a lokálními aktéry ze soukromého, veřejného i neziskového sektoru. Tak jako i mezi jinými typy aktérů, individuů, rodin, organizací, malých skupin či národů, mají sociální sítě lokálních a regionálních institucionálních aktérů různý tvar a podobu, vytvářejí různé vzorce. Jejich prostřednictvím se šíří informace, pomluvy; jimi se prostředkuje ovlivnění mezi aktéry; vazby mohou být přátelské nebo vytvářet sítě závisti či podezření; mohou umožňovat kooperaci i efektivní občanskou participaci; jejich určité uspořádání souvisí s demokratickým nebo autoritativním vládnutím. Cílem analýzy sociálních sítí obvykle bývá zjištění kvantitativních charakteristik sociální sítě aktérů, jako hustoty, centrality a centralizace, existence klik. Ty pak bývají zakomponovány do hypotéz, které mohou vypovídat něco o společenstvích, pro něž jsou formulovány. Jestliže zjišťujeme přátelské vazby, vazby vzájemné pomoci, potom analýza takové sítě něco napoví např. o soudržnosti skupiny. Jestliže zjišťujeme vazby, jimiž jsou prostředkovány informace o rozvojových záležitostech území, taková síť napoví něco o tom, např. kdo všechno je zahrnut do společenství, jak jsou informace sdílené, jak jsou jednotlivé instituce otevřené vůči ostatním apod. Složitým úkolem je rozhodnutí, kteří aktéři budou zahrnuti do sítě a jakou vazbu mezi nimi budeme zjišťovat a jak.¹ V souvislosti s lokálním a regionálním rozvojem je formulována řada hypotéz o sociálních sítích institucionálních aktérů lokality a regionu. Např. Cannarella a Piccioni [Cannarella, Piccioni 2008] uvádějí, že teritoriální sítě lokálních aktérů jsou předpokladem kooperativního prostředí, které je považováno za klíčové pro endogenní rozvoj. Beugelsdijk a Van Schaik [Beugelsdijk, Van Schaik 2005] se domnívají, že dobře fungující regiony by měly být ty s hustými sítěmi asociací a skupin, které podporují spolupráci spíše než hierarchické nařizování. Lze uvést další hypotézy jako např.: husté sítě a důvěryhodné vztahy mezi organizacemi vytvářejí soudržnost a společné hodnoty, redukuje nejistotu, umožňují učení a zlepšují přístup k informacím [Fromhold-Eisebith 2004]. Snazší přístup k informacím, čili hustá síť vzájemných styků, je výhodou a to je rozhodující pro regionální rozvoj a regionální strategie [Callois, Aubert 2007].

V českém prostředí se tématu sociálních sítí v kontextu regionálního či lokálního rozvoje dotýká řada prací, i když se konkrétně věnují sociálnímu kapitálu

¹ Pozorování, dotazování, sledování dokumentů jsou vyzkoušené techniky, jak určitou vazbu zjistit. Zkušenosti se sběrem relačních dat však mluví o značné obtížnosti jejich získávání, pokud mají být jenom o málo složitější než zcela jednoduchá.

či občanské společnosti.² Souvislost výkonu regionálních vlád, ekonomického rozvoje a sociálního kapitálu podrobili zkoumání Kostelecký, Patočková a Vobecová [2007]; zjistili nízkou, nicméně statisticky významnou pozitivní korelaci mezi ekonomickým rozvojem regionu (kraje) a hladinou sociálního kapitálu. Ve vybraných českých krajích byla také zjištěna pozitivní souvislost mezi fungováním krajské samosprávy a rozvojem občanské společnosti [Stachová 2008]. Na druhé straně, teoretickými aspekty sociální sítě se zabývá Šafr [2008], a to v souvislosti se sociální strukturou.

Analýza sociálních sítí (*social network analysis*) není v české sociologické literatuře zcela neznámá, ale také tu není nijak doma. Stručná a určitě neúplná rešerše českých zdrojů přinesla několik zajímavostí. Zdá se, že prvním a zásadním článkem je práce L. Buštkové [Buštková 1999a], která je přehledovou statí jak o konceptu sociálních sítí, tak i o analýze sociálních sítí jako o metodě analýzy sociální struktury. Je to vstupní text pro studenty, doktorandy i ostatní, kteří se chtějí sociálními sítěmi zabývat. Další práce L. Buštkové [Buštková 1999b, c] vycházejí z empirických výzkumů a jsou především rekonstrukcí sociálních sítí na kvalitativních datech a jejich deskripcí. Dalším, kdo analyzoval sociální sítě na empirických datech, je Dan Ryšavý [2004] a také J. Grygar [2007]. Povzbuzení analýze sociálních sítí se dostalo se zvyšující se frekvencí použití konceptu sociálního kapitálu, sociální koheze a nakonec i participace. Řada prací sice používá pojmy sociální sítě a analýza sociálních sítí, avšak v méně přesných podobách, než jaké jsou nutné pro kvantitativní analýzu sociálních sítí založenou na teorii grafů [např. Frič 2008]. Zásadní impuls k rigorózní analýze sociálních sítí představuje účast na mezinárodním projektu 7. rámcového programu The Challenge of Socio-economic Cohesion in the Enlarged European Union (SOCCOH), jehož koordinaci v ČR zajišťoval Tomáš Kostelecký v letech 2006–2007. V tomto projektu byly analyzovány sociální sítě institucionálních aktérů rozvoje vybraných regionů soudržnosti Jihozápad a Severovýchod.³ Pod vlivem projektu SOCCOH byla analyzována konkrétní síť institucionálních aktérů regionálního rozvoje regionu Orlicko v Pardubickém kraji [Vajdová 2008].

Tato práce si klade poměrně skromný cíl. Má popsat síť vazeb mezi institucemi veřejného, soukromého a neziskového sektoru. Jsou to vazby, které lze zjišťovat dotazováním na kontakt, k němuž mezi institucemi dochází kvůli rozvojovým záležitostem regionu nebo lokality. Jde o existenci nebo neexistenci kontaktů, styků mezi institucemi, které považujeme za nejdůležitější aktéry vyjednávání a rozhodování o místním rozvoji. Důležitost aktérů vyplývá z předcházejících prací, které se touto tematikou zabývají. O souboru institucí a popsání speciálních vazeb mezi nimi budeme mluvit jako o sociální síti institucionálních aktérů

² Víme, že sociální kapitál je neodmyslitelný od sociálních sítí stejně jako občanská společnost.

³ Srovnávací analýzy projektu jsou připravovány pro zveřejnění. První studie pro region soudržnosti Jihozápad je k dispozici na <http://www.soc.cas.cz/projects/cz/16/2706/The-Challenge-of-Socio-economic-Cohesion-in-the-Enlarged-European-Union>.

rů místního rozvoje. Tuto podrobíme analýze sociálních sítí. Držíme se Scottova chápání analýzy sociálních sítí jako „zvláštního souboru metod, a nikoliv specifické teorie“ [Scott 1991: 38]. Obsahem článku je tedy informace o empirickém výzkumu a analýza relačních dat. V textu nejprve vymežíme soubor institucionálních aktérů místního rozvoje. Dále popíšeme získaná data a jejich přípravu pro analýzu. Pomocí analýzy sociálních sítí najdeme kvantitativní charakteristiky sítě a pokusíme se je interpretovat. Příloha textu obsahuje vysvětlující metodologickou poznámku.

Sběr dat byl realizován v Blatné agenturou RERA, a.s., v Českých Budějovicích, v Českém Krumlově členem výzkumného týmu a ve Velkém Meziříčí Regionální rozvojovou agenturou Vysočina v průběhu roku 2007 a 2008.

2. Institucionální aktéři a respondenti

Pro náš výzkum byl sestaven seznam dvaceti institucí, které představují v lokálním sociálním systému nejdůležitější aktéry vyjednávání a rozhodování o místním rozvoji. Jsou mezi nimi instituce veřejné správy jak na lokální, tak mimolokální úrovni a dále instituce soukromého a občanského sektoru⁴ rovněž v lokalitě i mimo ni. Nejde o konkrétní organizace, ale o typy organizací v lokalitě i mimo ni.⁵ Do souboru nejdůležitějších aktérů byly zařazeny další tři instituce, které se teprve v průběhu 90. let prosadily na lokální scéně jako důležití aktéři. Je to svazek obcí, který přiřazujeme k veřejnému sektoru [Vajdová 2005; Vajdová, Čermák, Illner 2006], dále Místní akční skupina (MAS) [Pavlíková 2009], u níž je obtížné určit sektor, protože je pravidelně složena z organizací všech tří sektorů, a ještě Regionální rozvojová agentura (RRA), kterou v obecnosti také nelze zařadit do sektoru, neboť v některých regionech je RRA soukromou organizací, jako např. v Jihočeském kraji, jinde je obecně prospěšnou společností, jako např. v Plzeňském kraji. Takto zvolený soubor nejdůležitějších aktérů vychází z představ o participaci a deliberativní demokracii [např. Bohman, Rehg 1997; Aars, Offerdal 2000], o dobrém spravování obce [např. Vajdová 2006] a ze všeobecného nároku na zapojování všech tří sektorů do vyjednávání o veřejných záležitos-

⁴ Politické strany řadíme do občanského sektoru, pokud nejsou z analýzy vynechány. Opíráme se o Parsonsův AGIL model klasifikace organizací podle jejich primární funkce v sociálním systému; náš model je sektorový. Podoba sektorového modelu a Parsonsova modelu AGIL je značná a vzájemné přiřazení je nasnadě: veřejný sektor jako goal-attainment, soukromý sektor jako adaptive, občanský sektor jako integrative včetně politických stran; pattern-maintenance jsou naše významné osobnosti, které přiřazujeme do občanského sektoru. Jestliže byl Parsonsův model hojně používán v 70. letech [např. Laumann, Pappi 1973 cit. podle Leinhardt 1977: 447–465], dnes je alespoň připomenut [např. Šafr, Bayer, Sedláčková 2008].

⁵ V otázce, kterou jsme zjišťovali data o sítích, byly instituce personifikovány jejich představiteli a v tabulce 1 jsou aktéři uvedeni tak, jak to bylo v otázce, kterou uvádíme dále.

Tabulka 1. Institucionální aktéři místního rozvoje

Kód instituce	Instituce (pozice)	Sektor
1	Radní, starosta	veřejný
2	Zastupitelé	veřejný
3	Tajemník	veřejný
4	Jiní úředníci městského úřadu	veřejný
5	Představitelé jiných měst a obcí	veřejný
6	Hejtman, radní, zastupitelé kraje	veřejný
7	Úředníci krajského úřadu	veřejný
8	Neziskové organizace ve městě	občanský
9	Neziskové organizace mimo město	občanský
10	Politické strany ve městě	občanský
11	Politické strany mimo město	občanský
12	Podnikatelé ve městě	soukromý
13	Podnikatelé mimo město	soukromý
14	Představitelé velkých podniků ve městě	soukromý
15	Představitelé velkých podniků mimo město	soukromý
16	Noviny a další média	občanský
17	Jiné významné osobnosti	občanský
18	Místní akční skupiny	
19	Dobrovolné svazky obcí	veřejný
20	Regionální rozvojové agentury	

tech obce, jak jsme zmínili v úvodu. A můžeme zopakovat, že cílem naší práce je popsat speciální vazby mezi institucemi, které považujeme za nejdůležitější aktéry – vazby, k nimž dochází v souvislosti s vyjednáváním a rozhodováním o místním rozvoji. Jejich existence byla zjišťována v rozhovorech, které byly vedeny v každém městě s vybranými respondenty. Rozhovory dovolily identifikovat vztahy mezi organizacemi, tedy zkonstruovat síť vztahů, jejichž věcným základem je místní rozvoj; čili jejichž obsahem jsou věci místního rozvoje. Nástrojem získání potřebných dat byla formalizovaná otázka: „Když potřebujete mluvit o důležitých otázkách týkajících se vašeho města, potřebujete dojednat nějakou věc, která je ve veřejném zájmu, s kým se domlouváte, s kým jednáte a jak často?“ Respondentům byl předložen seznam 20 institucí (tabulka 1). U každé z nich respondenti odpovídali na uvedenou otázku na škále častosti „nikdy, zřídka, občas, často, velmi často“, kterou považujeme za míru intenzity vazby. Omezili

jsme se tedy na indikaci vazby ve dvou proměnných: existence vazby (ano x ne) a intenzita vazby (na 5bodové škále častosti jednání). Je zřejmé, že domlouvání se a vyjednávání mohou mít nerůznější podobu a mohou se týkat prakticky libovolného tématu. Tuto variabilitu však ve výzkumu záměrně ponecháváme stranou, abychom dokázali existující sociální síť zvládnout přehledným, byť nutně simplifikujícím způsobem.⁶ Popsaným způsobem dotazování jsme získali atributivní data o respondentech týkající se jejich komunikace s institucionálními aktéry. Odpovědi respondentů vypovídají o vztahu k předloženým institucím, jehož obsahem je vyjednávání o veřejných záležitostech města. Současně však také o tom, jak jsou instituce vázány na respondenty. Relační data o institucionálních aktérech, která bylo možné podrobit analýze sociálních sítí, byla z těchto původních dat odvozena.

O souboru respondentů byla na počátku poměrně jasná představa. Záměrem bylo oslovit na bázi pozičního a reputačního přístupu soubor jednotlivců, kteří se jako individua nebo představitelé organizací veřejného, soukromého nebo neziskového sektoru účastní veřejného života ve městě, jsou informováni o plánování rozvoje města, jsou informováni nebo se přímo účastní rozhodování o důležitých otázkách rozvoje města. Záměrem tedy bylo získání odpovědí cca 30 respondentů v každém městě. V souboru jsme zamýšleli mít polovinu zastupitelů jako nejdůležitějších představitelů veřejné správy ve městě. V druhé polovině souboru měli být podnikatelé a představitelé velkých podniků jako představitelé soukromého sektoru a dále představitelé neziskových organizací; u obou sektorů šlo o jednotlivce a představitele organizací, které lze považovat ve městě za nejdůležitější. Dva faktory ovlivnily výslednou podobu souboru respondentů v jednotlivých městech. Jednak to byla zodpovědnost agentury, která dotazování realizovala, vůči zadanému úkolu, jednak dostupnost vybraných respondentů. Výsledkem je posun oproti záměru, a tedy různé složení souborů respondentů v jednotlivých městech, pokud jde o zastoupení představitelů jednotlivých sektorů. Tato skutečnost komplikuje přímé porovnávání měst na základě získaných dat. Bylo třeba zodpovědět si otázku, jestli se soubory respondentů přece jenom nějak nepodobají. Pokusili jsme se vyřešit tento problém pomocí profilů relativních četností odpovědí na jednotlivé otázky ve dvojicích měst s využitím Hellingerovy divergence, jejíž vysvětlení uvádíme dále v příloze.

Výsledné složení souborů respondentů podle sektorů je uvedeno v tabulce 2. Jak je vidět v tabulce 2, zůstali v Blatné tři respondenti sektorově nezařazení.⁷ Při podrobnějším pohledu lze o skladbě souborů ve městech říci, že v Blatné

⁶ Při podrobnější analýze bylo třeba jít více do hloubky a zjišťovat kvalitativní stránku relací mezi jednotlivými aktéry. Zvláštní pozornost by si přitom zasloužily zejména ty aspekty sociálních sítí, které mají podobu klientelistických, resp. korupčních vztahů. Z pochopitelných důvodů je ovšem analýza relací tohoto typu metodologicky velmi náročná a vyžadovala by zcela jiný přístup než dotazníkové šetření.

⁷ V textu je vždy uvedeno, jestli sektorově zařazení respondentů mělo pro analýzu význam a jak se s oněmi třemi respondenty naložilo.

Tabulka 2. Skladba respondentů ve výzkumu

Město	Veřejný sektor	Občanský sektor	Soukromý sektor	Nezařazeno	Celkem
Blatná	21	3	1	3	28
Český Krumlov	21	7	2	0	30
Velké Meziříčí	13	8	12	0	33
Celkem	55	18	15	3	91

Zdroj: Projekt Partner (MŠMT 2D06006), SOÚ AV ČR, v.v.i.

a v Českém Krumlově je velké zastoupení městských samosprávných orgánů, ve Velkém Meziříčí zase podnikatelů a velkých podniků. Pokud vezmeme na pomoc Hellingerovu divergenci mezi městy v proměnné „sektor“, pak můžeme říci, že soubory respondentů Českého Krumlova a Blatné se dost podobají (hodnota Hellingerovy divergence mezi Českým Krumlovem a Blatnou by byla v 1. decilu nepodobnosti), zatímco soubory Velkého Meziříčí a Blatné se dost nepodobají (Hellingerova divergence mezi těmito městy by byla ve 4. kvartilu nepodobnosti);⁸ konečně o podobnosti či nepodobnosti souborů Velkého Meziříčí a Českého Krumlova stěží lze co říci (Hellingerova divergence je mimo vymezené kvartily).

3. Kontext sítí – stručná charakteristika tří zkoumaných měst

Zkoumaná města náleží do dvou různých krajů; Blatná a Český Krumlov do kraje Jihočeského, Velké Meziříčí se nachází v kraji Vysočina. Všechna tři města patří do kategorie obcí s rozšířenou působností.

Blatná je s 6693⁹ obyvateli nejmenší ze tří zkoumaných měst a nachází se ve Strakonickém okrese, kde je druhým největším městem. Leží ve venkovské krajině obklopená lesy, poli a rybníky, v její blízkosti nenajdeme žádné z velkých center. Nejbližšími velkými městy jsou Strakonice a Písek, které se nacházejí 23 km, resp. 26 km daleko. Za velké zaměstnavatele lze považovat podniky Vishay, Tesla nebo Dura. Obec je členem dobrovolného svazku obcí Blatensko, sdružujícího 32 obcí. V regionu působí Místní akční skupina Blatensko.

Český Krumlov obývá 13 752 obyvatel, je součástí stejnojmenného okresu a současně jeho největším městem. Nejbližším velkým městem jsou 24 km vzdálené České Budějovice. Jedná se o známé turistické centrum, jehož historické centrum je městskou památkovou rezervací zařazenou do seznamu UNESCO. Turis-

⁸ Podmiňovací způsob zde je reflexí skutečnosti, že v Blatné jsou tři respondenti nezařazeni.

⁹ Údaje o počtu obyvatel pocházející od ČSÚ a jsou vztaženy k datu 31. 12. 2007.

tický ruch neoddělitelně patří k životu města a jeho prosperitě. Působí zde celá řada podniků a zařízení spojených s poskytováním služeb turistům. Největšími zaměstnavateli jsou průmyslové podniky, jako např. Lira a Kámen a písek, s.r.o. Český Krumlov je členem Sdružení měst s historickým jádrem, které je specializovanou součástí Svazu měst a obcí ČR, a místní akční skupiny Českokrumlovsko.

Velké Meziříčí můžeme s jeho 11 804 obyvateli co do velikosti srovnat s Českým Krumlovem. Nachází se v okrese Žďár nad Sázavou a je jeho druhým největším městem. Nejdostupnějším velkým centrem, při užití dálnice D1, je 39 km vzdálená Jihlava. Právě poloha v blízkosti dálnice D1 je jistě výhodná z logistických důvodů pro velké podniky v oblasti elektrotechnického průmyslu, jež ve městě působí, jako např. Draka Kabely, s.r.o. Město je členem dobrovolného svazu obcí Mikroregion Velkomeziříčsko-Bíteško, sdružujícího 54 obcí. Je rovněž členem Národní sítě zdravých měst, a to od roku 2001. V regionu působí místní akční skupina Most Vysočiny.

4. Analýza sociální sítě

4.1. Data

Data pro analýzu sociální sítě jsme získali pomocí formalizované otázky uvedené v předcházejícím textu. Odpovědi respondentů vypovídají o jejich vazbě k předloženým institucím, jejímž obsahem je komunikace o veřejných věcech města. Současně však také o tom, jak jsou instituce vázány na respondenty. Nahlíženo ze strany respondentů nebo ze strany institucí, získané odpovědi představují afiliční síť (affiliation network aktérů nebo institucí) a dají se zapsat v incidenční matici $n \times m$, (tj. ve 2modální matici), kde n řádků jsou respondenti a m sloupců jsou institucionální aktéři, tedy oněch 20 institucí z tabulky 1. Víme, že n je různé pro tři města, $m = 20$ ve všech třech městech. Data tří měst máme tedy zapsána ve třech afiličních maticích. Hodnoty 1–5 v buňkách matice jsou intenzitou vazby, kterou jsme definovali jako četost vyjednávání respondenta s institucí. S odvoláním na základní práce Wasserman, Faust [1994: 291–343] a Scott [1991] vysvětlíme, jakým způsobem jsme pracovali s těmito datovými maticemi, abychom dostali čtvercovou datovou matici 20×20 , která je vhodná pro proceduru SNA, jež umožňuje námi použitý software Ucinet [Borgatti, Everett, Freeman 2002]. Nejprve ukážeme, jak jsme připravili matici sousednosti (adjacent matrix) pro vlastní analýzu sítě institucionálních aktérů.

Odpovědi na výše uvedenou otázku tedy máme zapsány ve třech hodnotových datových maticích pro jednotlivá města, kde řádky jsou respondenti a sloupce institucionální aktéři rozvoje – 20 institucí. Protože cílem práce je prozkoumání sociálních sítí institucionálních aktérů rozvoje města, soustředíme se na vztah mezi institucemi. To znamená, že potřebujeme z incidenční matice vztahů mezi respondenty a institucemi získat matici sousednosti relací mezi institucemi. Tu budeme následně analyzovat v jednotlivých městech a porovnávat

vlastnosti sociálních sítí institucionálních aktérů ve městech. Abychom se dostali k potřebné matici sousednosti, musíme udělat několik kroků.

1. Matici intenzity vazby (hodnotová incidenční matice), resp. vyjednávání mezi respondenty a institucemi nejprve převedeme na matici dichotomickou. Vzhledem k frekvencím odpovědí zvolíme dichotomizaci tak, aby v síti zůstali všichni respondenti a všechny instituce, a přitom aby afiliační síť neobsahovala úplně všechny možné relace mezi respondenty a institucemi. Takovému požadavku vyhověla dichotomizace hodnoty škály, v níž hodnoty „nikdy“ a „zřídka“ chápeme jako neexistující vazbu mezi respondentem a institucí; ostatní tři hodnoty znamenají existující vazbu.¹⁰
2. Získanou 2modální incidenční dichotomickou matici převedeme na matici sousednosti vztahů mezi institucemi.¹¹ Dostaneme čtvercovou hodnotovou matici, která má ve 20 řádcích a 20 sloupcích tytéž instituce (tabulka 1). Hodnota k v buňce i -tého řádku a j -tého sloupce představuje k respondentů, kteří vyjednávají jak s institucí i -tého řádku, tak s institucí v j -tém sloupci. Skrze tyto respondenty jsou dvě instituce dány do vzájemného vztahu.
3. Tuto hodnotovou matici dichotomizujeme pro hodnoty větší než 0.¹²

Po těchto krocích máme pro každé město hodnotovou a také binární datovou (čtvercovou) matici připravenou k analýze. *Matice zachycují vzájemné vztahy institucionálních aktérů rozvoje města, jak jsou zprostředkovány vyjednáváním respondentů s nimi.*¹³

4.2. Charakteristiky sítí

Vzhledem k cíli studie a podle možností, které nám poskytují naše data, a také podle možností, které poskytuje uvedený software, vybíráme následující charakteristiky sítí:

- hustotu sítí,
- centralitu aktérů a centralizaci sítí,
- rozlišení skupiny aktérů jádra a periferie sítě.

¹⁰ Pro dichotomizaci škály „nikdy vs. ostatní stupně“ je síť úplná a zjišťované charakteristiky sítě by nepřinesly žádnou zajímavou informaci. Dichotomizace škály na „nikdy, zřídka, občas vs. často a velmi často“ vede právě k tomu, že v každém městě vypadnou ze sítě jak respondenti, tak instituce. Výsledek těchto dvou dichotomizací je natolik rozdílný, že vnucuje myšlenku na značnou nerovnoměrnost vzdáleností jednotlivých bodů škály častosti komunikace, vyjednávání. Jedná se o diametrální nárůst či pokles v některých charakteristikách sítí. Jistě by to stálo za další prozkoumání.

¹¹ Procedura Affiliation/Columnne v Ucinet.

¹² V procedurách, které použijeme k určení charakteristik sítí, je binární matice požadována.

¹³ Opíráme se o autory jako Breiger [1974], Galaskiewicz [1985], Feld [1981], Laumann, Pappi [1973] a další, jako příklady práce s afiliační sítí neboli s incidenční datovou maticí s cílem odvodit matici sousednosti a na ní studovat vlastnosti sítě.

Tabulka 3. Hustota sítě institucionálních aktérů místního rozvoje

Město	hustota dichotomických vztahů δ	hustota hodnotových vztahů Δ
Blatná	0,9263	5,6368
Český Krumlov	0,9789	7,0211
Velké Meziříčí	0,95261	3,6000

Zdroj: Projekt Partner (MŠMT 2D06006), SOÚ AV ČR, v.v.i.

a) Hustota sítí

V tabulce 3 jsou uvedeny hustoty δ sítě, reprezentované binární maticí (dichotomický vztah pro každou dvojici institucí znamená, že dvojice má nebo nemá aspoň jednoho společného „vyjednávače“, respondentu). V tabulce jsou také hustoty Δ sítě, reprezentované hodnotovou maticí (tzn. kolik má každá dvojice institucí společných „vyjednávačů“, tedy respondentů, kteří se domlouvají současně s dvěma institucemi). V prvním případě má hustota význam podílu dvojic institucí, které mají alespoň jednoho společného „vyjednávače“, ke všem možným takovým dvojicím, jenž má hodnotu mezi 0 a 1.¹⁴ V druhém případě je význam hustoty tento: v průměru každá dvojice institucí má Δ vyjednávačů společných; v průměru Δ respondentů komunikuje s každou dvojicí institucí.

A jak to tedy vypadá v našich městech? Obě hodnoty hustot jsou nejvyšší v Českém Krumlově; pak následuje v dichotomických vztazích Velké Meziříčí a Blatná. Je-li hustota dichotomických vztahů srovnatelná, znamená to, že téměř všichni aktéři v jednotlivých městech jsou vzájemně provázáni. Hodnotová hustota je ve Velkém Meziříčí daleko menší než v druhých dvou městech. Z toho vyplývá, že ve Velkém Meziříčí je provázanost mezi institucemi srovnatelná s ostatními městy, ale intenzita vazeb je daleko menší.¹⁵ Nedovolíme si spekulovat o příčinách tohoto výsledku.

¹⁴ Všimněme si, že když respondenta nazveme „vyjednávačem“, lépe rozumíme tomu, jak se dostanou instituce do vztahu – lépe, než když použijeme přesah nebo překrytí institucí (overlapping).

¹⁵ Kdybychom zvolili onu „přísnější“ dichotomizaci, hustota by byla samozřejmě jiná, nemluvě o vyřazení 3–5 institucí v jednotlivých městech ze sítě. Hustota hodnotových vztahů by byla menší, ale ve stejném pořadí měst. Hustota binární sítě by také významně poklesla, a navíc ve VM by byla nejnižší. Jenom pro příklad: hustota binárních vztahů v Blatné je v „přísné“ dichotomizaci jenom 0,3789.

Tabulka 4. Centralita aktérů ve městech

Kód instituce	Instituce (pozice)	Stupeň centrality		
		BL	CK	VM
1	Radní, starosta	19	19	19
2	Zastupitelé	19	19	19
3	Tajemník	18	18	19
4	Jiní úředníci městského úřadu	19	19	19
5	Představitelé jiných měst a obcí	19	19	19
6	Hejtman, radní, zastupitelé kraje	16	19	19
7	Úředníci krajského úřadu	17	19	17
8	Neziskové organizace ve městě	19	19	19
9	Neziskové organizace mimo město	19	19	16
10	Politické strany ve městě	14	19	16
11	Politické strany mimo město	11	19	19
12	Podnikatelé ve městě	19	19	19
13	Podnikatelé mimo město	18	18	19
14	Představitelé velkých podniků ve městě	18	19	16
15	Představitelé velkých podniků mimo město	16	15	19
16	Noviny a další média	10	19	17
17	Jiné významné osobnosti	19	19	18
18	Místní akční skupiny	18	18	19
19	Dobrovolné svazky obcí	19	18	18
20	Regionální rozvojové agentury	19	19	16

Zdroj: Projekt Partner (MŠMT 2D06006), SOÚ AV ČR, v.v.i.

b) Centralita aktérů a centralizace sítí

Pozice jednotlivých aktérů v síti je další charakteristikou, která nás zajímá. Procedura se týká binárních vztahů (relace existuje vs. neexistuje). Čím vyšší centralita aktéra, tím častěji je vázán ve dvojici s jiným aktérem, s nímž mají společného „vyjednávače“. Freeman's degree může mít v našem případě hodnotu 0–19. Fak-

ticky stupeň centrality aktéra představuje počet institucí, které mají společného aspoň jednoho vyjednávачe. Prezентujeme tabulku centrality institucí v jednotlivých městech, abychom viděli, jak se liší (tabulka 4).¹⁶

Ve všech městech přesahuje centralita jednotlivých aktérů 50 %.¹⁷ Ale přece jenom jsou některé instituce „poslední“. V Blatné to jsou média, politické strany mimo město a politické strany ve městě, které nedosáhnou ani 75 % centrality. V Českém Krumlově i ve Velkém Meziříčí mají všechny instituce centralitu větší než 75 %; ale „poslední“ v Českém Krumlově jsou představitelé velkých podniků mimo město, jejichž centralita je podstatně nižší než ostatních institucí, jak vidíme v tabulce 4; ve Velkém Meziříčí se nedá mluvit o tom, že některá instituce má výrazně menší centralitu než ostatní. Že centralita aktérů v síti koresponduje s hustotou dichotomických sítí, je nasnadě.

Související charakteristikou je centralizace sítě, která vypovídá o celkovém uspořádání sítě, nikoliv o jednotlivých institucích. Její hodnota se vyjadřuje v % a její význam je: čím větší centralizace, tím silnější role jenom některých aktérů a tím větší je v síti tendence k hierarchizaci vztahů. V Blatné je centralizace 8,19 %, v Českém Krumlově 2,34 % a ve Velkém Meziříčí 5,26 %.¹⁸ Můžeme soudit, že se na vyjednávání záležitostí místního rozvoje podílejí dosti rovnoměrně všechny instituce. V Blatné nicméně pozorujeme přece jenom jistou tendenci k prosazení některých pozic v síti.

c) Jádro a periferie sítě

V sítích se dá rozlišit skupina jednotek, které představují jakýsi střed, jádro sítě; relace mezi nimi jsou hustší než s druhou skupinou, o které mluvíme jako o periférii sítě. V proceduře, jejímž výsledkem jsou dvě třídy institucí – jádro, periferie –, jsme použili hodnotové matice dat.¹⁹

V každém městě se tyto dvě třídy skládají z poněkud odlišných institucí, ale přece jenom nejsou disjunktní. V tabulce 5 si ukážeme, které instituce spadají do jádra sítí v jednotlivých městech.

Na první pohled je patrné, že to je místní veřejná správa jako politická reprezentace a jako výkonná administrativní složka. Ve Velkém Meziříčí už žádná další instituce v jádru sítě není. Druhá dvě města pak mají v jádru společné instituce neziskového sektoru ve městě, podnikatele ve městě a významné osobnosti města. V Blatné jsou v jádru ještě představitelé jiných měst a také Dobrovolného svazku

¹⁶ Normalizovaný stupeň centrality vztažený k velikosti sítě, a tedy k počtu institucí tady nemá význam, protože v každém městě je síť o stejném počtu institucí.

¹⁷ V „přísnější“ dichotomizaci tomu tak zdaleka není.

¹⁸ V „přísnější“ dichotomizaci jsou hodnoty centralizace sítí vyšší, ale ani tady nejsou mezi jednotlivými městy velké rozdíly a Blatná má centralizaci nejvyšší.

¹⁹ A použili jsme v Úcinetu proceduru Core/Periphery Class Membership.

Tabulka 5. Jádru sítí ve městech

Město	Kód instituce
Blatná	1, 2, 3, 4, 5, 8, 12, 17,19
Český Krumlov	1, 2, 3, 4, 8, 10, 12, 16, 17
Velké Meziříčí	1, 2, 3, 4

Zdroj: Projekt Partner (MŠMT 2D06006), SOÚ AV ČR, v.v.i.

Tabulka 6. Vztahy mezi jádrem a periferií sítě

Město	Hustota jádra	Hustota periferie	Hustota mezi jádrem a periferií
Blatná	13,833	1,709	4,838
Český Krumlov	15,139	3,164	6,212
Velké Meziříčí	11,500	2,517	4,891

Zdroj: Projekt Partner (MŠMT 2D06006), SOÚ AV ČR, v.v.i.

obcí. Je zřejmé, že v menším městě, kterým je v našem souboru Blatná, se více než v ostatních městech uplatňuje komunitní ráz místní politiky a nezbytnost spolupráce s veřejnou správou dalších obcí. V Českém Krumlově jsou v jádru sítě, kromě společných institucí s Blatnou, ještě politické strany ve městě a média. Ve městě zapsaném na seznamu kulturního dědictví je pochopitelné, že média jsou významným prvkem místního rozvoje, ale také že místní politika nutně nabývá stranické rysy, neboť její obsah je v Českém Krumlově nutně bohatší a pro různé aktéry zajímavější než např. v Blatné. Jde tady často o hodně a přenesení politiky na formalizovanější platformu politických stran je asi nutností.

Ale nedá se říci, že by periferie byla od jádra sítě jednotlivých měst izolovaná. Relace periferie k jádru jsou u všech měst hustší než relace mezi institucemi periferie samotné, jak to vidíme v tabulce 6.

V Blatné je hustota periferie téměř 3x nižší než mezi jádrem a periferií a je také nejnižší z našich měst. Domníváme se, že se i v této charakteristice sítě projevuje určitá tendence k hierarchizaci vztahů, patrná v centralizaci sítě.

7. Závěr

V naší studii jsme použili *social network analysis* (SNA) ke zjištění některých charakteristik sociálních sítí, jejichž hodnoty rýsují vzorec, podobu sítí institucionálních aktérů sledovaných měst.²⁰ Dospěli jsme k několika věcným závěrům.

1. Místní veřejná správa je rozhodujícím aktérem místního rozvoje. Nevytváří však uzavřenou skupinu a její relace k ostatním institucím jsou významné. Zdá se tedy, že instituce místní veřejné správy mohou plnit roli koordinátora, případně iniciátora společných aktivit a organizátora participativních procesů v lokalitě.
2. Otevřenost vůči mimolokálním institucionálním aktérům je rezervovaná. Výjimku tvoří místní veřejná správa okolních obcí a jejich spolupracujících sdružení, jak je to zřetelné u Blatné. Do jádra sítí se nedostanou mimolokální podniky a podnikatelé ani neziskový sektor. Avšak ani krajské orgány veřejné správy se již do jádra nedostanou, ačkoliv místní rozvoj v mnoha ohledech závisí na postojích a rozhodování kraje.
3. Z vysoké hustoty sítí institucionálních aktérů bychom mohli odvodit, že participační a rozvojový potenciál měst je vysoký. Rozumíme tím, že na jednání o místním rozvoji se podílejí všechny tři sektory a ve větší či menší intenzitě i jednotliví institucionální aktéři. Může tomu tak být? Existuje nějaká věcná evidence, že by tomu tak mohlo být? Odpověď je v přípravě a existenci rozvojových dokumentů města, jako je strategický plán rozvoje města (všechna tři města), komunitní plán sociálních služeb (všechna tři města), komunitní plán zdraví a kvality života (Velké Meziříčí). Na přípravě dokumentů se podílí pracovní skupiny složené ze zástupců města, podnikatelů, NNO a dalších subjektů; a dokumenty jsou veřejně projednávány.

Výčet věcných závěrů není ohromující. V tomto ohledu nebyl text ambiciózní. To, o co šlo především, bylo dostat důslednosti a přesnosti v zacházení s atributivními a relačními daty a provést exploratorní analýzu sociálních sítí, v tomto případě sítí institucionálních aktérů místního rozvoje. Domníváme se, že text může být inspirací a povzbuzením, aby se analýzou sociálních sítí zabývali i další výzkumníci stejně rigorózním způsobem, i když je to namáhavé. Právě ve vztahu k místnímu nebo regionálnímu rozvoji by porovnání vzorců sítí institucionálních aktérů mohlo přinést zajímavé věcné výsledky. Na začátku textu jsme zmínili již zpracované analýzy sociálních sítí institucionálních aktérů rozvoje regionu soudržnosti Jihozápad a Severovýchod, a také regionu Orlicko. Přípravuje se analýza sociálních sítí institucionálních aktérů rozvoje krajů Vysočina a Pardubice. Dosavadní zkušenosti nás vedou k soustředění se na výběr institucionálních aktérů a stanovení hranice sítí. Bude takto získán srovnávací materiál pro několik úrovní regionálního rozvoje.

²⁰ Data byla podrobena také multidimenzionálnímu škálování a poskytla významné výsledky týkající se sektorů. Výsledky jsou komplementární, jak jsme předpokládali.

Lze odhadnout, že v sociologickém i sociálně-geografickém výzkumu územních celků nebo regionů bude i nadále věnována pozornost analýzám sociálních sítí, protože koncepty sociálního kapitálu i studium participačních procesů zůstanou významným tématem jak u nás, tak v evropských programech.

ZDENKA VAJDOVÁ je vědeckou pracovnící výzkumného oddělení Lokální a regionální studia Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. Zabývá se lokálním společenstvím a procesy změn, kterým je vystaveno. Sociologické aspekty místní veřejné správy, spolupráce obcí, aktéři rozvoje regionu jsou ústředními tématy výzkumů, na nichž se podílí.

JOSEF BERNARD vystudoval sociologii a germanistiku na Filozofické fakultě UK, v současné době je na katedře sociologie této fakulty Ph.D. studentem. Zaměřuje se na problematiku sociální integrace a imigrace. Vyučuje na VOŠ pro sociální pedagogiku a teologii Jabok.

JANA STACHOVÁ vystudovala sociologii na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. V současné době působí jako vědecká pracovníce v oddělení Lokální a regionální studia Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., a na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy jako externí vyučující. Ve své výzkumné práci se věnuje lokálním a regionálním aspektům občanské společnosti, občanské participace, neziskového sektoru a sociálního kapitálu.

DANIEL ČERMÁK vystudoval obor demografie na Přírodovědecké fakultě UK (1999) a obor sociologie na Filozofické fakultě UK (2000). Od roku 2001 je studentem kombinovaného doktorského studia sociologie na Filozofické fakultě UK. Na Přírodovědecké fakultě a Fakultě humanitních studií UK přednáší kurzy metod sociologického výzkumu. Od roku 2000 je pracovníkem Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., ve výzkumném oddělení Lokálních a regionálních studií. Zabývá se studii regionálních rozdílů v politickém a sociálním chování českého obyvatelstva a problematikou veřejné správy na lokální úrovni.

Literatura

- Aars, J., A. Offerdal. 2000. „Representation and Deliberative Politics.“ Pp. 68–92 in N. Rao (ed.). *Representation and Community in Western Democracies*. Basingstoke: Macmillan.
- Beugelsdijk, S., T. Van Schaik. 2005. „Differences in Social Capital Between 54 Western European Regions.“ *Regional Studies* 39 (8): 1053–1064.
- Bohman, J., W. Rehg (ed.). 1997. *Deliberative Democracy. Essays on Reason and Politics*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Borgatti, S. P., M. G. Everett, L. C. Freeman. 2002. *Ucinet 6 for Windows*. Harvard: Analytic Technologies.
- Breiger, R. L. 1974. „The Duality of Persons and Groups.“ *Social Forces* 53 (2): 181–190.
- Bušťíková, L. 1999a. „Analýza sociálních sítí.“ *Sociologický časopis* 35 (2): 193–206.
- Bušťíková, L. 1999b. *Známosti osobností lokální politiky*. Working Papers SOÚ WP 99:3. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

- Buščíková, L. 1999c. *Sociální sítě porevolučních starostů*. Diplomová práce. Praha: FSV UK.
- Callois, J.-M., F. Aubert. 2007. „Towards Indicators of Social Capital for Regional Development Issues: The Case of French Rural Areas.“ *Regional Studies* 41 (6): 809–821.
- Cannarella, C., V. Piccioni. 2008. „Innovation Diffusion and Architecture and Dynamics of Local Territorial Network.“ *TRAMES: A Journal of the Humanities & Social Sciences* 12 (2): 215–237.
- Feld, S. L. 1981. „The Focused Organization of Social Ties.“ *American Journal of Sociology* 86 (5): 1015–1035.
- Frič, P. 2008. „Světlé a stinné stránky neformálních sítí v postkomunistické společnosti.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 44 (2): 295–319.
- Fromhold-Eisebith, M. 2004. „Innovative Milieu and Social Capital – Complementary or Redundant Concepts of Collaboration-based Regional Development?“ *European Planning Studies* 12 (6): 747–765.
- Galaskiewicz, J. 1985. *Social Organization of an Urban Grants Economy*. New York: Academic Press.
- Grygar, J. 2007. „Sociální sítě a možnosti politické participace: Zastupitelé, občané a šachty ve Stonavě na Těšínsku.“ *Biograf* [online] 14 (42) [cit. 22. 1. 2009]. Dostupné z: <<http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=v4201>>.
- Kostecký, T., V. Patočková, J. Vobecká. 2007. „Kraje v České republice – existují souvislosti mezi ekonomickým rozvojem, sociálním kapitálem a výkonem krajských vlád?“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 43 (5): 911–944.
- Laumann, E. O., F. U. Papi. 1973. „New Directions in the Study of Community Elites.“ *American Sociological Review* 38 (2): 212–230.
- Leinhardt, S. (ed.). 1977. *Social Networks. A Developing Paradigm*. New York: Academic Press.
- Liese, F., K.-J. Miescke. 2008. *Statistical Decision Theory. Estimation, Testing, and Selection*. New York: Springer Science+Business Media, LLC.
- Nejdl, P., D. Čermák (eds.). 2007. *Participace a partnerství v místní veřejné správě*. Sociologické studie / Sociological Studies 07:10. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- Pavlíková, G. 2009. „Místní akční skupiny a jejich činnost na venkově.“ Pp. 55–80 in V. Majerová et al. *Český venkov 2008*. Praha: ČZU, CREDIT.
- Read, T. R. C., N. A. C. Cressie. 1988. *Goodness-of-Fit Statistics for Discrete Multivariate Data*. New York: Springer-Verlag.
- Ryšavý, D. 2004. „Důvěra v přerodu.“ Pp. 214–225 in J. Kandert (ed.). *Jihomoravský venkov po socialismu. Filipovsko na konci 90. let 20. století*. Praha: Matfyzpress.
- Scott, J. 1991. *Social Network Analysis*. London: SAGE.
- Stachová, J. 2008. *Občanská společnost v regionech České republiky*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- Šafr, J. 2008. „Sociální distance a interakce: relační přístup ke studiu stratifikace.“ Pp. 11–44 in J. Šafr (ed.). *Sociální distance a interakce, relace a kategorizace*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- Šafr, J., I. Bayer, M. Sedláčková. 2008. „Sociální koheze. Teorie, koncepty a analytická východiska.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 44 (2): 247–270.
- Vajdová, Z. (ed.). 2008. *Aktéři rozvoje regionu – Orlicko*. Sociologické studie / Sociological Studies 08:2. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
- Vajdová, Z. D. Čermák, M. Illner. 2006. *Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990*. Sociologické studie / Sociological Studies 06:02. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Vajdová, Z. 2005. „Lokální politická konfigurace na venkově.“ Pp. 142–152 in V. Majerová, et al. *Český venkov 2005*. Praha: ČZU.

- Vajdová, Z. 2006. „Spravování venkovské obce a kvalita života: názory a postoje obyvatel.“ Pp. 12–21 in V. Majerová et al. *Český venkov 2006*. Praha: ČZU.
- Wasserman, S., K. Faust. 1994. *Social Network Analysis: Methods and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press.

Příloha Metodologická poznámka

Kromě vysvětlení Hellingerovy divergence obsahuje tento oddíl také stručné vysvětlení použitého postupu *social network analysis*. Oddíl má usnadnit orientaci v analýzách relačních dat a jejich výsledcích.

Hellingerova divergence. Jsou-li například $p = (p_1, p_2, \dots, p_5)$ a $q = (q_1, q_2, \dots, q_5)$ dva takové profily v jednom a ve druhém městě, pak $H^2(p, q) = \sum_{i=1}^5 (\sqrt{p_i} - \sqrt{q_i})^2$ je příslušná Hellingerova divergence (kvadrát Hellingerovy vzdálenosti). Jde o klasickou míru nepodobnosti distribucí, která je často používaná v moderní matematické statistice [Liese, Miescke 2008; Read, Cressie 1988]. Hellingerova divergence obecně nabývá hodnot mezi 0 a 1. Přitom $H^2(p, q) = 0$ znamená shodu p a q ve všech četnostech a $H^2(p, q) = 1$ znamená, že četnosti p_i jsou nenulové, jen když $q_i = 0$ a obráceně (totální nepodobnost). Protože neexistuje absolutní kritérium, jestli např. $H^2(p, q) = 0,4$ je malá nebo velká nepodobnost, rozhodovali jsme na základě toho, co bylo reálně v daných souborech 55 otázek ve třech městech pozorováno. Jinými slovy, za malou nepodobnost (či velkou podobnost) jsme brali hodnoty Hellingerovy divergence ve spodním kvartilu empirické distribuce zmíněných 55 znaků a za velkou nepodobnost (či malou podobnost) hodnoty Hellingerovy divergence vyskytující se v horním kvartilu. Tak se ukázalo, že existují znaky (otázky), v nichž se tři města velmi podobají, a jiné, v nichž se velmi nepodobají. O hodnotách ležících mezi těmito kvartily neumíme nic říci.

SNA. Přestože se na řadě fakult vyučuje kurz Teorie a analýza sociálních sítí, dovolíme si k ní poněkud rozsáhlejší metodologickou poznámku. Slouží k ozřejmení používaných termínů a konvencí SNA.²¹ Důležitým pojmem je afiliační síť, zachycená v incidenční matici, které se také říká 2modální nebo prostě matice pro afiliační síť (*affiliation network*). Slouží k zápisu vztahů mezi dvěma skupinami jednotek, které mohou být nebo nemusí být různého řádu. Může být obecně pravoúhelníková (*rectangular*) s m sloupci a n řádky nebo počet sloupců se rovná počtu řádků. Pro tuto matici platí, že popisuje přímé vztahy mezi oněmi dvěma skupinami jednotek a nepopisuje přímé vztahy mezi jednotlivými dvou skupin. Bipartitní graf, který tuto matici zobrazuje, zobrazuje dvě disjunktní množiny vrcholů. Pro skupinu jednotek uvedených v řádcích se obvykle používá pojem *aktér* (*actor*), což bývá individuum zastupující organizaci nebo prostě respondent a v našem případě to jsou respondenti v jednotlivých městech. Pro skupinu jednotek uvedenou ve sloupcích pak *událost nebo*

²¹ České termíny jsme vyhledávali v učebnicích nebo textech ke kurzům analýzy sociálních sítí, ve wikipedii a na adrese www.slovník.cz. Při snaze najít vhodný překlad se objevují rozdíly. Např. *adjacent matrix* se překládá jako matice sousednosti nebo matice dosažitelnosti, případně jiné termíny; volíme sousednost. *Affiliation network* jsme nenašli, budeme říkat afiliační síť a uvedeme její definici, pak bude jasné, oč se jedná.

případ (*event*) a můžeme jimi rozumět zájmové organizace města, sportovní akce pořádané ve městě, společenské kluby a také to, co jimi rozumíme v našem případě, institucionální aktéry místního rozvoje. *Afiliční síť* je relační na trojí způsob: jednak ukazuje, v jakém vzájemném vztahu jsou respondenti a institucionální aktéři; jednak respondenti vytvářejí vztahy mezi institucemi a do třetice, instituce vytvářejí vztahy mezi respondenty. „Skutečnost, že instituce mohou být popsány jako sbírka (*collection*) respondentů s vazbou na ně a že respondenti mohou být popsáni jako sbírka institucí, s nimiž jsou ve vazbě, je zvláštní vlastnost *affiliation network*.“ [Wasserman, Faust 1994: 294–295] *Affiliation network* lze rozložit do dvou matic sousednosti; každá z nich má v řádcích tytéž jednotky jako ve sloupcích. Jedna popisuje vztahy mezi respondenty (*actors*) a druhá vztahy mezi institucemi (*events*). Když se zaměříme na vztahy mezi respondenty, mluví se o vztahu popsaném jako *co-membership* nebo *co-attendance*; tedy že dva respondenti jsou oba členem i hasičů i zahrádkářů, pokud vezmeme příklad ze zájmových organizací města. Když se zaměříme na vztah mezi institucemi, pak je to vztah *interlocking* nebo *overlapping* a jedná se o vzájemné překrývání institucí; například že hasiči a zahrádkáři mají mezi svými členy téhož respondenta. Termín (*adjacentní*) matice sousednosti bývá označena také jako *1modální*. Je vždycky čtvercová, počet sloupců je roven počtu řádků a sloupce i řádky představují tutéž skupinu jednotek, takže matice zachycuje přímé vztahy jednotek mezi sebou. Většina procedur SNA, např. v softwaru Ucinet, je vytvořena pro tento typ vztahů a jejich zápis v matici sousednosti.

Největším problémem výzkumu sociálních sítí je sběr a kvalita dat. Na našem výzkumu vidíme, jaký problém vytvořil posun ve složení souboru respondentů od našeho původního záměru s důsledkem pro kvalitu dat. Že není jednoduché získat kvalitní data, je zřejmé také u softwaru, který jsme použili, a na člancích zabývajících se metodou *social network analysis*. Existuje velmi málo datových souborů vhodných pro rigorózní analýzu relací. Těch několik, které byly zhodnoceny jako kvalitní, se vždy znovu opakují jako příklady v textech hledajících nové charakteristiky sítí nebo nové procedury pro zpracování relačních dat. Takovými jsou např. data, která analyzoval Breiger [1974] nebo Galaskiewicz [1985]. Pro analýzu jsou stejně vhodná data incidenční matice jako matice sousednosti. Důležitý rozdíl spočívá v tom, že v některých situacích je interpretace výsledků jednodušší a srozumitelnější pro síť týchž aktérů, tedy pro data zaznamenaná v matici sousednosti (*adjacent matrix*). Jindy nás může zajímat právě překrývání událostí nebo organizací a nezbude než využít data matice incidenční, pokud data zjišťujeme dotazováním respondentů.